

BOVENREGIONAAL
EXPERTISENETWERK
JEUGD
NOORD HOLLAND

INZET

VERKLARENDE ANALYSE

IN NOORD-HOLLAND

Inzet Verklarende Analyse in Noord-Holland

Vastgesteld door het Bestuurlijk overleg concretisering af/ombouw JZ+ NoordWest

Het bestuurlijk overleg concretisering af/ombouw JZ+ NoordWest bestaat uit: Level, GGZ Noord-Holland-Noord, Kenter, iHub, De Jeugd- en gezinsbeschermers, Jeugdbescherming regio Amsterdam, Parlan, Raad voor de Kinderbescherming.

Juni 2025

Algemeen

De term ‘verklarende analyse’ (VA) wordt binnen de jeugdhulp veel gebruikt. Soms lijkt het wel dé oplossing voor alle problemen. Tegelijkertijd is er veel onduidelijkheid over wat een verklarende analyse precies is. We gebruiken allemaal andere termen, we zien verschillende eisen en er zijn verschillende opvattingen over wanneer deze noodzakelijk is.

In het kader van een gezamenlijk beeld en gemeenschappelijke taak is in dit document beknopt weergegeven wat een ‘verklarende analyse’ is, met welk doel deze wordt opgesteld, wat de belangrijkste randvoorwaarden zijn en wanneer we het in Noord-Holland belangrijk vinden een ‘verklarende analyse’ te maken, nu we (nog) te maken hebben met een beperkte capaciteit¹.

De verklarende analyse: een gezamenlijk proces én een document.

Bij complexe meervoudige problemen, of wanneer verschillende hulpverleners samenwerken neemt de kans toe dat hulpverlenings- en onderwijstrajecten vastlopen. Het is dan nodig om een gezamenlijk gedragen integraal en samenhangend beeld te hebben over wat er aan de hand is, waardoor het ‘vastlopen’ komt en wat de risico’s en beschermende factoren zijn op korte en langere termijn. Een verklarende analyse helpt daarbij en zorgt dat er een gezamenlijke visie ontstaat voor de best passende zorg. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar het zorg- en onderwijsverleden en heden, maar wordt het brede sociale domein meegenomen, alsmede het maatschappelijk domein.

De ouders / opvoeders, het kind, huidige hulpverleners (en soms ook hulpverleners die eerder betrokken zijn geweest) en huidige docenten, doorlopen bij het maken van een verklarende analyse samen een proces. In verschillende gesprekken met alle betrokkenen worden verschillende mechanismen die op elkaar ingrijpen (patronen) uitgedroefd en verhelderd. Vaak zijn de betrokkenen – niet alleen de ouders en de jeugdige, maar ook de hulpverleners en docenten – onbedoeld onderdeel geworden van negatieve interactiepatronen die van invloed zijn op het kind, waardoor negatief gedrag in stand gehouden of versterkt wordt. Het is daarom essentieel om samen met hen een onderzoeksproces te doorlopen, en daarbij ook werkende factoren en aanknopingspunten te ontdekken. Zo leidt de verklarende analyse tot een keuze van interventies die aansluiten bij de

¹ De tekst van deze notitie is grotendeels ontleend aan zowel [Verklarende-analyse-een-gezamenlijke-werktheorie-bij-complexe-zorgvragen.pdf](#) van o.a. het JENN, als de Factsheet Verklarende Analyse van Kenniswerkplaats Jeugd Friesland en Bureau Peers, 2021

patronen die de problematiek in stand houden. Gestandaardiseerde en geprotocolleerde behandelingen doen vaak geen aanspraak op deze belemmerende patronen – waar dus ook vaak hulpverleners en onderwijs onbedoeld onderdeel van zijn - en zijn slechts gericht op zichtbaar klachtgedrag.

De verklarende analyse kan verschillende patronen in beeld brengen. Zo kunnen de patronen tussen het kind enerzijds en gezinsleden, hulpverleners en leerkrachten anderzijds in kaart gebracht worden. Een andere mogelijkheid is om de patronen tussen een gezin enerzijds en hulpverleners, leerkrachten anderzijds in kaart te brengen. Ook patronen tussen het kind of gezin en andere betrokkenen uit het brede sociale domein kunnen geanalyseerd worden. De verklarende analyse helpt dus, vanwege het in kaart brengen van interactiepatronen, om systemisch te interveniëren.

Of het kind of het gehele gezin (of een deel ervan) als uitgangspunt wordt genomen is een keuze die vooraf gemaakt wordt.

Het maken van de verklarende analyse is bij uitstek een *gezamenlijk* proces, waaraan ieder gelijkwaardig deelneemt. Hiermee is het uitvoeren van een verklarende analyse vaak al een interventie op zich: ouders en kind krijgen een stevige positie in dit proces, en alle betrokkenen – ook hulpverleners en onderwijs- krijgen zicht op patronen die ze veelal eerder niet zagen, en realiseren zich hoe hun handelen die patronen kan helpen doorbreken, zodat er weer ruimte voor ontwikkeling ontstaat. Zo begrijpen, herkennen en delen alle betrokkenen de analyse en beslissen ze samen over passende jeugdhulp. Dit proces creëert dus draagvlak en motivatie voor de gezamenlijk gekozen aanpak van de problemen.

Daarbij is het een proces dat minimaal een aantal weken in beslag neemt. Het zorgvuldig ‘samen afpellen’ en interventies afwegen voorkomt dat er onder hoogspanning snel gekozen wordt voor interventies die op de korte termijn wellicht enige verlichting bieden, maar op de langere termijn schadelijk of niet-duurzaam blijken.

Een tastbaar product in de gehele interventie die verklarende analyse heet, is het document ‘verklarende analyse’ waarin schematisch de samenhang van de problemen van het kind is weergegeven met daarin de aanknopingspunten voor verbetering. Dit document is vervolgens een leidraad in het verdere hulpverleningsproces, en kan bijgesteld worden wanneer hier aanleiding toe is. Het is dus geen document wat opgemaakt wordt en klaar is. Het document groeit mee met de ontwikkelingen. Een verklarende analyse is ‘af’ wanneer de passende hulp en het duurzame perspectief gerealiseerd is.

Het doel van een verklarende analyse

- Op kind/gezins-niveau:
Gezamenlijk verhelderen welke patronen van *alle* betrokkenen de problemen van een kind/gezin in stand houden/verergeren, om op die manier werkzame factoren en/of aanknopingspunten te ontdekken. Zo leidt een verklarende analyse tot een keuze aan interventies die aansluiten bij de patronen die de problematiek in stand houden. In het document van de verklarende analyse wordt ook beschreven wat de passende hulp is, en welk duurzaam perspectief overeengekomen is.
- Op systeem- en beleidsniveau:
Het analyseren van meerdere verklarende analyses door het BEN leidt tot het ontdekken van 'rode draden' en beter zicht op 'gaten' in het zorglandschap². Maar het gaat ook om zicht krijgen op niet-helpende patronen in de interacties tussen de diverse professionals die betrokken zijn bij het gezinssysteem.

Let op: Het maken van een verklarende analyse is geen doel op zich. We willen geen 'vinkje halen'. Het helpt de direct betrokkenen om te 'leren': wat gaat er mis, wat gaat er goed, en hoe kunnen we samen verder? En hoe houden we de gezamenlijke visie helder? De rode draden uit verschillende verklarende analyses dragen bij aan een lerend jeugd- en onderwijsstelsel.

In Noord-Nederland (JENN), zijn inmiddels analyses gemaakt. Dit leidt dit bijvoorbeeld tot de volgende inzichten:

- Maatwerk (inhoudelijk): vaak wordt gevraagd om 'een andere plek'. Men beschrijft de noodzaak tot verplaatsing dan vaak in de problematiek van het kind, en niet meer in de beperking van het eigen aanbod of eigen patronen die hebben bijgedragen aan de verergering van de problematiek. Deze beschrijving in 'eindgedrag van het kind' verkleint over het algemeen de kansen van het kind op een passende vervolgplek (JENN 2020/2021¹, ZIKOS-rapportage 2024)
- Maatwerk (organisatorisch): maatwerk is een veelgenoemde oplossing voor knelpunten in de jeugdhulp maar in de praktijk zien we dat het regelen van een maatwerkoplossing gemiddeld 6 maanden vraagt.
- In een gedeelde verklarende analyse wordt duidelijk onder welke omstandigheden het kind het meest positieve gedrag kan laten zien. Het leidt ook regelmatig tot mogelijkheden waarbij het kind weer of meer thuis kan verblijven, omdat men niet zozeer uitgaat van de ideaal wenselijke situatie maar de best haalbare situatie voor zowel kind als ouders (JENN, 2020/2021)
- In de helft van de casussen volgt het kind geen onderwijs, of is er geen zinvolle dagbesteding. Er is een sterke toename van probleemgedrag te zien, nadat de toegang tot onderwijs stopt.

Verschillende soorten van analyseren

Uit de praktijk blijkt dat het nuttig is om een onderscheid te maken tussen vraagverheldering, het in kaart brengen van de problemen en krachten en de verklarende analyse.

Een verklarende analyse is niet altijd nodig. Ze is vooral zinvol als er op meerdere terreinen een aanpak nodig is, bijvoorbeeld bij veel bijkomende problemen, maar ook bij complexe interacties tussen omgevingsfactoren en individuele kenmerken. In dit soort situaties zijn vaak meerdere professionals of organisaties betrokken. Zie bijlage 1.

² <https://jennoord.nl/netwerkgroep-verklarende-analyse>

Wie maakt een verklarende analyse

In Noord-Holland is inmiddels een kleine groep geschoolde professionals met voldoende kennis om een verklarende analyse te maken. Zij hebben een (post)master in de gedrags-wetenschappen (WO-psychologie of orthopedagogiek, of WO+ GZ-psycholoog, Orthopedagoog Generalist, K&J NIP psycholoog of Klinisch Psycholoog) en hebben daarnaast ruime ervaring in de jeugdhulp. Het betreft WO of WO+ geschoolde medewerkers omdat het maken van een verklarende analyse een proces is van klinisch redeneren waarbij verschillende (wetenschappelijke) hypothesen worden getoetst. Deze manier van redeneren is – anders dan bij HBO-geschoolde professionals - het uitgangspunt van de wetenschappelijke opleidingen die deze professionals hebben genoten.

Wanneer maken we een verklarende analyse

Een verklarende analyse is niet altijd nodig. Ze is vooral zinvol als er op meerdere terreinen een aanpak nodig is, maar ook bij complexe interacties tussen omgevingsfactoren en individuele kenmerken. In dit soort situaties zijn vaak meerdere professionals of organisaties betrokken.

In principe kan op elk gewenst moment in een hulpverleningstraject een verklarende analyse gemaakt worden.

In Noord-Holland herbevestigen we de eerder gemaakte keuze voor 4 momenten waarop we een VA inzetten³:

- Bij complexe meervoudige problematiek waarbij een directe stap van probleem naar protocol of methodiek niet succesvol is geweest of zal zijn. Dit gebeurt tijdig. En in ieder geval ook in onderstaande situaties:
 - o Bij een herhaalde vraag om hulp (rond dezelfde problematiek)
 - o Bij vastlopen op school, dreigend thuiszitten: zowel thuis, pleeggezin, gezinshuis, kleinschalige woonvorm. Wanneer er drie maanden hulp is ingezet en geen vooruitgang wordt geboekt in het bereiken van de doelen (onder andere op basis van inschatting ouders en jeugdigen).
- Wanneer een uithuisplaatsing wordt overwogen is altijd recent een verklarende analyse gemaakt die als basis dient voor de vervolgstappen. Dit betekent structureel integreren van het maken van een verklarende analyse (of benutten/actualiseren van een reeds gemaakte) in de werkwijze van de Gecertificeerde Instellingen of het wijkteam.
- Bij het voornemen voor een gesloten plaatsing. De onafhankelijke GZ-psycholoog die dit beoordeelt vraagt altijd naar de verklarende analyse en baseert hier de afweging op. Ondanks de terugloop zien we dat er nog steeds ‘gesloten machtigingen’ worden aangevraagd. Dit zijn zelfs vaak spoedmachtigingen. We zien dat die spoedplaatsingen het ‘afpellen’ van wat er werkelijk aan de hand en nodig is, onmogelijk maakt. Daarnaast verhoogt het met spoed plaatsen vrijwel altijd de weerstand bij het kind, omdat het kind niet werkelijk mee is genomen in de besluitvorming.

³ <https://bennh.nl/wp-content/uploads/2024/12/Bovenregionaal-plan-Een-Thuis-voor-Noordje-Def24122021.pdf>

Concreet:

Op dit moment is er onvoldoende capaciteit van professionals die een verklarende analyse kunnen doen. Daarom maken we de keuze om af te bakenen. In 2025/2026 richten we ons in Noord-Holland in ieder geval op het afbuigen van de instroom naar de Jeugdzorg-Plus. Dit betekent dat in ieder geval alle kinderen waarbij gedacht wordt aan de aanvraag van een gesloten machtiging eerst een verklarende analyse krijgen (dit is conform landelijke bestuurlijke afspraken uit 2024). Hierdoor ontstaat de mogelijkheid om samen te zoeken naar een passend alternatief voor jeugdzorg-plus, danwel een uiteindelijke jeugdzorg-plus plaatsing effectiever in te zetten. De verklarende analyse vervangt hiermee niet het spoedonderzoek van de Raad voor de Kinderbescherming (in die gevallen dat de RvdK aan de machtiging gesloten denkt) of de instemmingsverklaring van de Onafhankelijk GZ-psycholoog (welke altijd nodig is om een gesloten machtiging aan te kunnen vragen). Echter, wij sturen erop dat een verklarende analyse ook ingezet wordt als de Raad voor de Kinderbescherming aan een spoedmachtiging gesloten denkt. Dit kan betekenen dat het proces van de verklarende analyse en het onderzoek van de RvdK naast elkaar lopen. Waarbij het doel is dat de RvdK zoveel mogelijk vertraagt, en als dat niet mogelijk is dat input uit de verklarende analyse- of deze al af is of niet - meegenomen wordt door de RvdK in haar onderzoek. Bij het verzoek tot een VOTS is dit vanwege de korte tijd die de RvdK dan heeft voor het onderzoek zeer beperkt mogelijk.

Tot slot: We richten ons nu op alle casussen waarbij gedacht wordt aan een gesloten machtiging. Tegelijkertijd is het de wens om ook bij alle casussen waarbij gedacht wordt aan een uit huis plaatsing en alle casussen waarin we vast lopen een verklarende analyse te doen. Omdat dit nu nog niet kan is het belangrijk in 2026 te evalueren of er dan voldoende professionals zijn om de casuïstiek uit te breiden. Dit vraagt ook om een meerjarenplan, waarin we het aantal professionals dat een verklarende analyse kan uitvoeren gestaag uitbreiden.

Verschillende formats

Er zijn verschillende formats die helpen bij het maken van een verklarende analyse. Wanneer beroepskrachten bij complexe en meervoudige problematiek één en hetzelfde format gebruiken, heeft dat een aantal voordelen. Een gemeenschappelijk begrippenkader en eenheid in taal verhogen de kwaliteit van de multidisciplinaire samenwerking.

In Nederland zijn een drietal formats beschikbaar:

- Format Samen1analyse (<https://molendrift.nl/media/1/publicaties/Werken-met-de-Verklarende-Analyse.pdf>) van Molendrift
- Format verklarende analyse 7-factorenmodel (https://bureaupeers.nl/?page_id=3406) van Bureau Peers
- Format Verklarende Analyse van Hilde Tempel en Laura Geesing (https://vng.nl/sites/default/files/2021-02/tool_3.2_-_verklarende_analyse.pdf)

Op zich zijn alle drie de formats bruikbaar, en komen zij voor 90% overeen.

Omdat het model Samen1Analyse (Molendrift) de meeste aandacht heeft voor het gegeven dat ook hulpverleners en onderwijsonderdeel kunnen zijn van de patronen willen we dit model zoveel mogelijk gebruiken.

Inzet Verklarende Analyse in Noord-Holland

Poule en onderzoek

Doel: We hebben een poule professionals die verklarende analyses doen voor heel Noord-Holland. Deze poule bestaat uit WO/WO+ geschoolde professionals die getraind zijn in de verklarende analyse (model Samen1Plan, Molendrift). Zij zijn oproepbaar. Zij kunnen binnen twee weken een verklarende analyse starten. Zij werken in principe in duo's, vanwege de complexiteit van de casuïstiek. Tenminste één lid van het duo is niet betrokken bij de instelling waar de casus speelt. Aan deze poule zijn supervisors verbonden die desgewenst de professionals second-opinion of supervisie geven.

Kosten: Afhankelijk van de casus wordt de inzet tussen de 20 en 40 uur per casus ingeschat. Daarbij komen nog supervisie-uren, per casus 2,5 uur.

Kosten voor de verklarende analyse en supervisie-uren zijn voor rekening van de financierende gemeente. De aanneming is dat de kosten terugverdiend worden, omdat de casus weer losgetrokken wordt. Kosten voor de inzet van supervisors worden door BEN-NH vergoed.

Onderzoek: de verklarende analyses worden na afloop geanonimiseerd gedeeld met het BEN, zodat er onderzoek gedaan kan worden ten behoeve van verbetering van het zorglandschap, en een lerend jeugdhulp- en onderwijsstelsel.

Opbrengsten: De verwachting is dat het maken van goede verklarende analyses samen met alle betrokkenen leidt tot een verminderde zorgvraag omdat eerder de juiste interventies worden ingezet, waar het kind en ouders zich ook in kunnen vinden. Op de lange termijn drukt dit de kosten omdat trajecten minder vaak vast zullen lopen, er minder overplaatsingen zullen plaatsvinden. Het leidt tot kwalitatief betere zorg.

Tot slot: commitment

De bestuurders van de instellingen betrokken bij de af- en ombouw gesloten jeugdzorg onderschrijven de inhoudelijke uitgangspunten en werkwijze van het komen tot een verklarende analyse in dit document. Zij zeggen toe deelnemers aan de poule te leveren en zo een bijdrage te leveren aan betere zorg voor jeugdigen door een beter en vooral samen gedeeld begrip van wat er speelt en wat daarin helpend en niet helpend is.

Zij zeggen ook toe meer van de eigen GW'ers te zullen trainen in het maken van Verklarende Analyses, zodat het werken daarmee deel gaat uitmaken van een overeengekomen kwaliteit van zorg.

Verschillende soorten van analyseren

Bijlage 1

We merken in de praktijk dat het nuttig is om een onderscheid te maken tussen vraagverheldering, het in kaart brengen van de problemen en krachten en de verklarende analyse. We laten hieronder de verschillende stappen in het hulpverleningsproces zien⁴.

1. Vraagverheldering

Elke hulpverleningsproces start met het verhelderen van de vraag: wat zijn precies de vragen en de zorgen?

Vervolgens worden de problemen en krachten beschreven en geordend. Bij enkelvoudige problematiek is dan vrij duidelijk welk probleem dan eerst aangepakt moet worden met behulp van vakinhoudelijke richtlijnen¹.

2. Verklarende analyse

Een verklarende analyse bouwt verder op de vraagverheldering en op de probleem- en krachtenanalyse. De verklarende analyse verklaart waardoor de problematiek, die met de andere analyses in kaart is gebracht, is ontstaan, voortduurt of zelfs verslechtert. Daarin kunnen verschillende factoren op een negatieve manier of juist positieve manier op elkaar inwerken.

Bij complexe meervoudige problemen is een beschrijving en ordening van problemen en klachten noodzakelijk, maar niet voldoende voor het kiezen van de juiste aanpak. De professional zal immers samen met de jeugdige en de ouders moeten beslissen wat het meest urgente probleem is om aan te pakken, welke aanpak het meest kansrijk is en – niet te vergeten – welke aanpak het meest aansluit bij de verwachtingen, mogelijkheden en wensen van alle betrokkenen.

Een verklarende analyse is niet altijd nodig. Ze is vooral zinvol als er op meerdere terreinen een aanpak nodig is, bijvoorbeeld bij veel bijkomende problemen, maar ook bij complexe interacties tussen omgevingsfactoren en individuele kenmerken. In dit soort situaties zijn vaak meerdere professionals of organisaties betrokken. We zien in de praktijk nogal eens dat de problemen versterkt worden doordat de verschillende hulptrajecten onvoldoende op elkaar zijn afgestemd.

Een verklarende analyse geeft dan houvast, (h)erkenning en inzicht aan alle betrokkenen en creëert perspectief en daarmee draagvlak en motivatie voor de gezamenlijk gekozen aanpak van de problemen.

⁴ Vakbekwaam redeneren in de jeugdhulp, Harrie van Leeuwen en Marca Geeraets, 2022

Inzet Verklarende Analyse in Noord-Holland

Deze figuur laat zien dat de verklarende analyse geen doel op zich is maar onderdeel uitmaakt van een proces van vakbekwaam redeneren. We kunnen de verklarende analyse zien als een ‘werktheorie’ die helpt bij het samen kiezen van de juiste interventies.

¹ Zoals bijvoorbeeld de praktijkstandaarden van het Landelijk Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie of de richtlijnen zoals beschreven op www.richtlijnenjeugdhulp.nl